Jewish Cities, Towns and Villages in Lithuania

until 1918

Historical-Biographical Sketches

by

Berl Kagan

New York, 1991

ŽEMAIČIŲ NAUMIESTIS נײַשטאָט־טאַווריק[1]

טאַווריקער קרײַז. פֿאַרן ערשטן וועלטקריג זיך גערופֿן נײַשטאָט־סוגינד. לויט דער רשימה רבנים פֿון שטאָט, קען מען משער זײַן, אַז ייִדן האָבן גענומען זיך באַזעצן דאָ אַרום צווייטן פֿערטל פֿון אַכצנ־טן יאָרהונדערט. אַנדערע מיינען, אַז דער ייִדישער ייִשובֿ דאָ איז אַ סך עלטער.

אין 1923 האָבן דא געוווינט 667 ייִדן און פֿאַרן חורבן — בײַ 500. 1915 זײַנען די ייִדן אַנטלאָפֿן צוליב דער נאָענט־קײַט צום פֿראָנט.

---

1) אין ליטע זײַנען געווען 3 נײַשטאָטס מיט אַ צווייטן נאָמען: טאַווריק (סוגינד), פּאָנעוועזש, שאַקי (שירווינט). אין אַ סך מקורות, באַזונדערס אַלטע,

אין די 1880ער יאָרן האָט זיך אָנגעהויבן אַ גרעסערע ייִדישע עמיגראַציע פֿון שטאָט. נאָך אין 1884 האָבן אויסגעוואַנדערט פֿונדאַנען איבער 100 ייִדן. אין דעם יאָר זײַנען אויך געווען אַ סך ייִדישע באַנקראָטן. דער הויפּטפֿאַקטאָר פֿון דער עמיגראַציע איז געווען די גרויסע פּאָגראָמען־כוואַליע אין די 1880ער יאָרן אין רוסלאַנד. כאָטש אין ליטע גופֿא זײַנען דעמאָלט ניט פֿאָרגעקומען קיין פּאָגראָמען, זײַנען אָבער די שרעקלעכע נײַעס וועגן זיי ניט געבליבן אָן אַן אויסווירקונג אויף די געמיטער פֿון די ייִדן. באַזונדערס אויפֿגעטרייסלט די היגע ייִדן האָט די ידיעה, אַז אין אַ פּאָגראָם אין ניזשני־נאָוואָגראָד איז 1884 דערהרגעט געוואָרן דער נײַשטאָט־סוגינדער ברוך בלאָך מיט זײַן ווײַב און צוויי קינדער.

אין די 1890ער און אָנהייב צוואַנציקסטן יאָרהונדערט האָט זיך ווידער פֿאַרגרעסערט די ייִדישע עמיגראַציע פֿון נײַשטאָט, און דאָס מאָל איז די סיבה געווען גאָר אַן אַנדערע. אַזוי ווי פֿריִער, אַזוי אויך איצט איז די ייִדישע אויסוואַנדערונג געגאַנגען מערסטנס קיין דרום־אַפֿריקע. איינער פֿון די ערשטע עמיגראַנטן אַהין איז געווען סעמי מאַרקס, אַן אָרעמער יונגערמאַן פֿון שטעטל, וואָס איז דאָרטן געקומען אין 1898. ער איז גיך געוואָרן אַ גרויסער אינדוסטריאַליסט און אַ מאַגנאַט פֿון גאָלדמינעס און דימענטן. ער איז געוואָרן גאָר אַ נאָענטער מקורבֿ צום בורישן פּרעזידענט קרוגער.

איין יאָר האָט סעמי מאַרקס און זײַן שוואָגער און שותּף לויִס געשיקט צו זייער געבוירן־שטעטל 1,000 פֿונט צו בויען אַ בית־מדרש. אַזאַ קאָלאָסאַלע סומע אין יענער צײַט האָט אויפֿגערודערט גאַנץ נײַשטאָט־סוגינד.

די אומגלייבלעכע הצלחה פֿון סעמי מאַרקס, וואָס די קלאַנגען וועגן איר האָבן זיך גיך פֿאַרשפּרייט אויך אין די אַרומיקע שטעטלעך, האָט אָנגעלאָקט ייִדן פֿון נײַשטאָט־סוגינד און אומגעגנט צו עמיגרירן קיין דרום־אַפֿריקע.

אַ קלענערע ייִדישע עמיגראַציע האָט זיך אָנגעהויבן נאָך פֿאַר די 1880ער יאָרן. אין דעם דערמאָנטן גרויסן עמיגראַציע־יאָר פֿון 1884 זײַנען אָנגעקומען גרעסערע געלטסומעס פֿון אַלטע נײַשטאָט־סוגינדער לאַנדסלײַט אין דרום־אַפֿריקע אויף בויען אַ ביקור־חולים. בראש פֿון זיי איז געשטאַנען שלמה שמוליאַן. די ערשטע צוויי ליטווישע ייִדן אין דרום־אַפֿריקע זײַנען טאַקע דער פֿריִער דערמאָנטער סעמי (שמואל) מאַרקס און זײַן ברודער אליהו.

אויף אַ ירושלימער בית־עולם זײַנען דאָ מצבֿות פֿון עטלעכע נײַשטאָטער:
דוד בר׳ מאיר מניישטאדט סוגינד, תּרכ״ז.
שמואל בר׳ מרדכי מעיר חדש, תּרכ״ט.

ווערט ניט אָנגעגעבן דער צווייטער נאָמען. מיר האָבן געפּרוּווט, ווי ווײַט מעגלעך, אויסצוזונדערן די דרײַ שטעט. צי דאָס האָט זיך אײַנגעגעבן, איז שווער צו זאָגן. ס׳איז דעריבער כּדאַי צו קוקן אין אַלע דרײַ נײַשטאָטס.

ר׳ מיכל בהרה״ג ר׳ אליהו [נכד ר׳ אַברהם, אחי הגר״א] מעיר חדש סגינטי, תּרל״ח [צווייטער זון ר׳ לייב אויך דאָ נקבר גע־וואָרן, תּר״ן].

*

יִדן האָבן זיך באַשעפֿטיקט מיט קרעמערײַ, מלאכה און האַנדל, בעיקר מיט עקספּאָרטירן תּבֿואה און פֿלאַקס קיין דײַטשלאַנד. אַ בײַשטוביקע ווירטשאַפֿט (אַ בהמה, געפֿליגל, אַ גאָרטן) איז געווען אַ חיונה־צוגאָב בײַ טייל יִדן.

נײַשטאָט־טאַווריק איז געווען איינע פֿון די 19 קהילות אין ליטע, וואָס האָבן זיך אָפּגעזאָגט אויסצופֿאָלגן דעם רעגירונג־באַפֿעל פֿון 1843, אַז יִדן, וואָס וווינען ווייניקער ווי 50 וויאָרסט פֿון דער מערבֿ־גרענעץ, מוזן פֿאַרלאָזן זייערע וווינ־ערטער און זיך אַריבערקלײַבן אין איינער פֿון די באַשטימטע 8 גובערניעס אין רוסלאַנד.

רבנים. — ר׳ זבֿולון יהושע, אין די ערשטע יאָרן, ווען נײַשטאָט איז געוואָרן אַ קהילה.

ר׳ אַבֿרהם בר׳ שלמה־זלמן, ברודער פֿון ווילנער גאון, בעל **מעלות התּורה** (קעניגסבערג, תּרי״א)[2]. פֿריִער מ״מ אין ראַגאָלע.

זײַן זון ר׳ אליהו. ר׳ אליהוס ברודער ר׳ גרשון, מו״צ אין שאַדעווע און דער צווייטער ברודער ר׳ שמואל, אבֿ״ד שאַט.

ר׳ אליהוס זון, ר׳ שלמה־זלמן ראַבינאָוויץ, שפּעטער רבֿ אין אַלט־זאַגער, בעל **בית אָבֿות**. איינער פֿון די מסכּימים אויפֿן ש״ס סלאַוווטע.

ר׳ אַבֿרהם בר׳ שלמה־זלמן, דאָ געבאָרן 1825, גלײַך נאָך זײַן פֿאָטערס פּטירה אין 1843. שפּעטער אבֿ״ד שילעל און 1892־1893 אין שיקאַגאָ, ווו ניפֿטר געוואָרן.[3] בעל **זכרון אַבֿרהם**.

ר׳ שמעון בר׳ אליהו קליקאָלער, אויך רבֿ אין קליקאָל און פּילטען (קורלאַנד).

ר׳ אליעזר־יהושע־זעליג בר׳ יעקבֿ שאַפּירא, אור־אייניקל פֿון לייזער נײַשטעטער, וואָס פֿלעגט צוקומען צו די צאַרן פּאַוול און זײַן זון אַלעקסאַנדער זיך משתּדל זײַן פֿאַר יִדן. דאָ רבֿ פֿון 1898, ניפֿטר געוואָרן 1927.

ר׳ יעקבֿ־משה ליעסין, פֿריִער רבֿ אין גירטעגאָלע.

אַרום די 1820ער איז דאָ געווען מו״צ ר׳ יעקבֿ בענדיטמאַן, שפּעטער מו״צ אין שאַוול און פֿון 1832 אבֿ״ד בויסק. ניפֿטר געוואָרן 1861. בעל **זכרון יעקבֿ** (ווילנא, תּרל״ה) און **תּורת חסידים**.

צווישן 1854 און 1931 זײַנען דאָ געווען 22 פּרענומעראַנטן אויף רבנישע ספֿרים.

אָפּשטאַמיקע. — ר׳ אליהו ראַגאָלער, דאָ געבאָרן 1794. אויך גערופֿן:

2) לויט איין מקור: נאָר מ״מ.

3) אַזוי לויט **הצפֿירה**, 1893. לויט אַן אַנדער מקור — ניט געווען דאָ רבֿ.

ר' מיכל בהרה״ג ר' אליהו [נכד ר' אַברהם, אחי הגר״א] מעיר חדש סגינטי, תּרל״ח [צווייטער זון ר' לייב אויך דאָ נקבר געוואָרן, תּר״ן].

*

ייִדן האָבן זיך באַשעפֿטיקט מיט קרעמערײַ, מלאכה און האַנדל, בעיקר מיט עקספּאָרטירן תּבֿואה און פֿלאַקס קיין דײַטשלאַנד. אַ בײַשטוביקע ווירטשאַפֿט (אַ בהמה, געפֿליגל, אַ גאָרטן) איז געווען אַ חיונה־צוגאָב בײַ טייל ייִדן.

נײַשטאָט־טאַווריק איז געווען איינע פֿון די 19 קהילות אין ליטע, וואָס האָבן זיך אָפּגעזאָגט אויסצופֿאָלגן דעם רעגירונג־באַפֿעל פֿון 1843, אַז ייִדן, וואָס ווינען ווייניקער ווי 50 וויאָרסט פֿון דער מערבֿ־גרענעץ, מוזן פֿאַרלאָזן זייערע ווינערטער און זיך אַריבערקלײַבן אין איינער פֿון די באַשטימטע 8 גובערניעס אין רוסלאַנד.

רבנים. — ר' זבֿולון יהושע, אין די ערשטע יאָרן, ווען נײַשטאָט איז געוואָרן אַ קהילה.

ר' אַבֿרהם בר' שלמה־זלמן, ברודער פֿון ווילנער גאון, בעל **מעלות התּורה** (קאָניגסבערג, תּרי״א)[2]. פֿריִער מ״מ אין ראַגאָלע.

זײַן זון ר' אליהו. ר' אליהוס ברודער ר' גרשון, מו״צ אין שאַדעווע און דער צווייטער ברודער ר' שמואל, אב״ד שאַט.

ר' אליהוס זון, ר' שלמה־זלמן ראַבינאָוויץ, שפּעטער רבֿ אין אַלט־זאַגער, בעל **בית אָבֿות**. איינער פֿון די מסכּימים אויפֿן ש״ס סלאַוווטע.

ר' אַבֿרהם בר' שלמה־זלמן, דאָ געבאָרן 1825, גלײַך נאָך זײַן פֿאָטערס פּטירה אין 1843. שפּעטער אב״ד שילעל און 1892־1893 אין שיקאַגאָ, ווו ניפֿטר געוואָרן.[3] בעל **זכרון אַבֿרהם**.

ר' שמעון בר' אליהו קליקאָלער, אויך רבֿ אין קליקאָל און פּילטען (קורלאַנד).

ר' אליעזר־יהושע־זעליג בר' יעקבֿ שאַפּיראָ, אור־אייניקל פֿון לייזער נײַשטעטער, וואָס פֿלעגט צוקומען צו די צאַרן פּאַוול און זײַן זון אַלעקסאַנדער זיך משתּדל זײַן פֿאַר ייִדן. דאָ רבֿ פֿון 1898, ניפֿטר געוואָרן 1927.

ר' יעקבֿ־משה ליעסין, פֿריִער רבֿ אין גירטעגאָלע.

אַרום די 1820ער איז דאָ געווען מו״צ ר' יעקבֿ בענדיטמאַן, שפּעטער מו״צ אין שאַוול און פֿון 1832 אב״ד בויסק. ניפֿטר געוואָרן 1861. בעל זכרון **יעקבֿ** (ווילנאַ, תּרל״ה) און **תּורת חסידים**.

צווישן 1854 און 1931 זײַנען דאָ געווען 22 פּרענומעראַנטן אויף רבנישע ספֿרים.

אָפּשטאַמיקע. — ר' אליהו ראַגאָלער, דאָ געבאָרן 1794. אויך גערופֿן:

2) לויט איין מקור: נאָר מ״מ.

3) אַזוי לויט הצפֿירה, 1893. לויט אַן אַנדער מקור — ניט געווען דאָ רבֿ.

ר׳ אליה קאַלישער. רבֿ אין שאַט, אייראַגאָלע, סלאַבאָדקע און קאַליש, ווו ניפֿטר געוואָרן ב׳ חשוון, תּר״י [1849]. **בעל יד אליהו** (וואַרשא, תּר״ס).

ר׳ אליהוס ברודער ר׳ שמואל קעלמער (פֿרומקין), דאָ געבאָרן 1797. ניפֿטר 1866 אין ירושלים.

ר׳ אליהו ראַגאָלערס פֿאָטער ר׳ יעקבֿ איז געווען מפֿורסם אין ליטע ווי אַ גאון און צדיק. מען האָט אים גערופֿן „ר׳ יעקעלע נײַשטעטער״ אויפֿן נאָמען פֿון זײַן שטעטל. גאָר יונג שוין געשמט ווי אַן עילוי. ווי אַ זיבן־יאָריקער ייִנגל איז ער איין מאָל געקומען מיט זײַן פֿאָטער ר׳ אליהו קיין מעמל. דער מעמלער רבֿ האָט אים פֿאַרהערט אין לערנען און געזאָגט, אַז ס׳איז דאָ צו פֿיל גוזמא וועגן ייִנגלס עילוייִשקייט. האָט ער אים געפֿרעגט אַ קינדישע שאלה: אויפֿן וואַנט הענגט אַ בילד מיט אַן אונטערשריפֿט: א. ל. ש. א. ב. [ראשי־תּיבֿות פֿון אַ מאמר אין ברכות ג׳ א׳: אוי לי שהחרבֿתּי את ביתי], וואָס באַטײַטן די אותיות? — דער ייִנגל איז אין כּעס געוואָרן צוליב אַזאַ לײַכטער שאלה און געענטפֿערט: „אוי לרבנות שמקברת את בעליה״. צוליב דעם, זאָגט מען, האָט ער קיין מאָל ניט געוואָלט אָננעמען קיין כּסא רבנות. ניפֿטר 1824 אין נײַשטאָט.

ר׳ שלמה־זלמן בר׳ קלונימוס הלוי אַבעל, דאָ געבאָרן 1857, אור־אייניקל פֿון ר׳ אַבֿרהם, ברודער פֿון ווילנער גאון, פֿון די גרינדערס פֿון ישיבֿה אין טעלז, ווו געזאָגט אַ שיעור שוין צו 18 יאָר. באַשאָנקען מיט גאונס של ש... אַרויסגעריסן געוואָרן צו זײַנע 29 יאָר אין 1886. זײַן **בית שלמה** (ווילנא, 1893) איז אַרויסגעגעבן דורך זײַן פֿאָטער.

ר׳ יוסף בן־ציון פֿרידמאַן, דאָ געבאָרן 1857. ר״מ פֿון סלאַבאָדקער ישיבֿה, נאָכן ערשטן וועלטקריג רבֿ אין פּיקעלן.

ר׳ אַבֿרהם־צבֿי ערשלער, 1861. זײַן מאַמע איז פֿון ווילנער גאונס מישפּחה. פֿון 1885 אין אַמעריקע. רבֿ און מַטיף אין פֿילאַדעלפֿיע.

ר׳ יהושע נײַשטעטער, פֿאָטער פֿון ברוך־נתנאל נײַווידל, מו״צ אין טאַוור־ריק.

שרײַבערס. — אליהו נײַווידל, דאָ געבאָרן 1821,[4] פֿון ר׳ חיים וואָלאָזשינערס מישפּחה. יונגערהייט אין ראַסיין, שפּעטער קאָוונע און וואַרשע. העברעיִשער פּריוואַט־לערער. מחבר פֿון **מורה שפת עבֿר** און **אָבֿ לבֿנים** (וואַרשא, תּרמ״ב). געשטאָרבן 1886 אין וואַרשע. אייניקל פֿון בנימין בייניש נײַשטעטער.

יעקבֿ לאַפּין, מחבר פֿון **מעיל צדקה** (בערלין, 1856) און **קסת הסופֿר** (בערלין, 1857) „מעיר חדש סוגינד״. געווען לערער, אָרעם און קראַנק אויף

---

4) יהדות ליטא, ג׳: געבאָרן עזשערעני. אָבער האסיף, תּרמ״ז, וואָס ברענגט אויך די ערשטע ידיעה פֿון זײַן שטאַרבן, שרײַבט: נײַשטאָט. אויך ג. קרסל גיט: נײַשטאָט. זע אויך קאַפּיטל עזשערעני, הערה.

שווינדזוכט. איינציקער זון צבֿי־הירש הימעלפֿאַרב. געהאַט דרײַ ברידער אין נײַשטאָט: שרגא פֿײַבוש, לייזער־לייב און שלום־שכנא. זײַן מאַמע כינע איז דאָ געשטאָרבן אין 1819. אין בוך געפֿינען זיך אַ ריי בריוו פֿון באַקאַנטע משׂכּילים אין ליטע. אין אַ רשימה מנדבֿים (המליץ, 1884) דאָ זאבֿ לאַפּין פֿון נײַשטאָט.

ל. ראַבינאָוויץ, קאָרעספּאָנדענט פֿון הצפֿירה.

ניכבדים. — ר׳ יעקבֿ ליפּשיץ, ר׳ נחום בערנשטיין, גבאי ר׳ יהודה לייבאָוויץ, ר׳ שלמה ערזווילקער, אַזוי גערופֿן דעם פֿאָטער פֿון פּראָפֿ׳ הערמאַן שאַפּירא; ר׳ יצחק גינצבורג, ד״ר פּאול וואָלק, אַפּטייקער יוליאַן ווײַנשטיין.

ביבליאָגראַפֿיע. — המליץ, 1884: 96; האסיף, תּרמ״ז, ע׳ 124; הצפֿירה, 1893: 221; ד. בונימאָוויטש, מכתּב מאליהו. ווילנא, תּרס״א, ע׳ 12; י. לעווינשטיין, דור ודור ודורשיו. וואַרשא, 1914, ע׳ 41; סיני, תּש״ך, חוב׳ ב־ג, ירושלים; ספֿר טלז, ירושלים, 1985, ע׳ 43; אוצר ישׂראל, א׳.

עיר ווילנא, ע׳ 22, 772; אהלי שם, ע׳ 80, 137, 365; ג. קרסל, 2; „ליטע״, 2, ז׳ 846. לקורות עיר קיידאַן; תּולדות ישיבֿת היהודים בקורלאַנד, ע׳ 95, 143, 145; לקורות עיר ראַסיין, ע׳ כ״ו; תּולדות אליהו, א.ל. פֿרומקין, ע׳ 4, 10, 65; י.ד. קמזון, יהדות ליטא.

חכמי ישׂראל באמריקא, ע׳ 20; ספֿר הפּרענומעראַנטן, 5332; יהדות ליטא, ג׳; חלקת מחוקק, חובֿרת ג׳, מחברת ג׳, ע׳ ל״ו; חוב׳ ז׳, מחברת ב׳, ע׳ י״ג; חוב׳ ט׳, מחברת א׳, ע׳ ג׳; תּולדות אנשי שם (ראַנד), ע׳ 46; תּולדות אנשי שם (אפֿרתי), ע׳ 42; Jewish Encyclopedia, IX p. 240; G. Saron, L. Hotz, The Jews in South Africa. Cope Town, 1955, p. 69; Black Book.

נײַשטאָט־פּאָנעוועזש[1]

NAUJAMIESTIS

קליינער ייִדישער שטאָטישער ייִשובֿ. 15 ק״מ פֿון פּאָנעוועזש. די קלענסטע פֿון די נײַשטאָטס אין ליטע. איינס פֿון די געציילטע ייִדישע ערטער אין ליטע, ווו ס׳איז געווען אַ קאַראַימער ייִשובֿ פֿון אַלטע צײַטן. אין 1658 ווערט שוין דערמאָנט דער היגער קאַראַימער־ייִשובֿ, וואָס איז גיך אויסגעוואַקסן.

1710 איז אויסגעבראָכן אַ מגיפֿה אין שטעטל. 1751 האָט דאָס שטעטל אָפּגעברענט און 1786/87 איז דאָ געווען אַ גרויסער הונגער.

די צאָל פֿון די קרָאים איז געגאַנגען אַלץ אַראָפּ, אין 1851 האָבן זיי געציילט 1805 נפֿשות (שוין מיט פּאָסוואָל און סאַלאַט). יצחק בן אַבֿרהם איז געווען זייער רבֿ. אין דער צווייטער העלפֿט פֿון אַכצנטן יאָרהונדערט איז זייער גײַסטיקער פֿירער געווען אַבֿרהם קאַפּלאַנאָווסקי.

דער ערשטער אונדז באַקאַנטער רבֿ איז ר׳ אליעזר בר׳ אַבֿרהם, אַרום מיטן אַכצנטן יאָרהונדערט. אויף עמודי בית יהודה, יהודא איש הורביץ (אַמשטרדם, תּקכ״ו) איז דאָ אַ הסכמה פֿון „אליעזר בהרבֿ מוהר״ר אַברהם נר״ו אב״ד דשלש קהִלות זאַגער חדש, עיר חדש ושאַוויל

1) זע הערה אויף ז׳ 286.